

P-06-1378: Rydym am i gymorthdaliadau fferm gael eu hymestyn i arddwyr bach a garddwyr marchnad

Y Pwyllgor Deisebau | 11 Rhagfyr 2023
Petitions Committee | 11 December 2023

Cyfeirnod: SR23/7253-2

Rhif y ddeiseb: P-06-1378

Teitl y ddeiseb: Rydym am i gymorthdaliadau fferm gael eu hymestyn i arddwyr bach a garddwyr marchnad

Geiriad y ddeiseb: Mae'r rhan fwyaf o ffermwyr yn cael tua 50 y cant o'u hincwm o gymorthdaliadau'r llywodraeth. Mae hyn yn golygu bod ganddynt ddigon o arian i wneud bywoliaeth o ffermio a gallant barhau i dyfu bwyd. Mae'r rhan fwyaf o ffermydd yn fawr ond mae ffermydd bach (1-5 hectar) yn fwy cynhyrchiol ac yn tueddu i dyfu ffrwythau a llysiau ar gyfer marchnadoedd lleol. Nid yw'r rhain yn gymwys i gael cymorthdaliadau ar hyn o bryd, oherwydd eu maint, sy'n annheg ac yn dangos diffyg cefnogaeth i dyfu bwyd yn lleol ac yn dymhorol.

Rhagor o fanylion:

Ysbrydolwyd y ddeiseb hon gan OurFood1200. Mae'n awyddus i adeiladu ffermio sydd:

Ar raddfa fach, sy'n gynhyrchiol iawn ac yn fasnachol hyfyw.

Yn helpu i ddarparu sicrwydd bwyd yn ne Cymru.

Yn rhoi cyfle i'r rhai sy'n dlawd o ran asedau, yn enwedig ein pobl ifanc, gael mynediad at dir a dechrau menter ffermio adfywiol.

Yn hyrwyddo cymuned drwy fasnachu lleol a chydberchnogaeth gymunedol o'n tirwedd – "economi sylfaenol".

Yn adfywiol: adeiladu bioamrywiaeth yn bwrpasol, gosod carbon yn y pridd, ac osgoi cemegau niweidiol a llygredd.

Yn creu cadwyni cyflenwi lleol byr sy'n cadw elw'n lleol ac ar raddfa sy'n agor cyfleoedd newydd i bob ffermwr lleol.

Yn darparu cyfleoedd addysg, hyfforddiant a chymorth lles meddyliol i gymunedau

Yn annog bwyta'n iach drwy sicrhau bod ffrwythau a llysiau ffres, maethlon, wedi'u tyfu'n lleol ar gael i bawb yn ein rhanbarth.

Yn lleihau effaith ein defnydd o fwyd a diod ar allyriadau carbon a datgoedwigo ledled y byd.

1. Y cefndir

Mae cymorth amaethyddol yng Nghymru wedi cael ei gynllunio o dan reolau Polisi Amaethyddol Cyffredin yr UE (PAC) ers blynyddoedd lawer. Mae rheolau PAC 2014-2020 yn dal i fod yn berthnasol i raddau helaeth yng Nghymru o dan ddeddfwriaeth ddomestig. Mae ffermwyr yn cael cymorth uniongyrchol os oes ganddynt o leiaf **pum hectar** o dir cymwys. Gall ffermwyr gael cyllid o dan Glastir (cynllun amaeth-amgylcheddol Cymru) os oes ganddynt o leiaf **tri hectar** o dir cymwys.

Mesur dros dro oedd parhau â system PAC yng Nghymru cyn cyflwyno polisi amaethyddol newydd, sy'n cael ei ddatblygu gan Lywodraeth Cymru ar hyn o bryd (y Cynllun Ffermio Cynaliadwy – ceir manylion isod). Disgwylir cynnal ymgynghoriad ar y cynllun newydd, gan gynnwys y meini prawf cymhwystra fel maint y daliad, ddiwedd y flwyddyn hon.

2. Camau gweithredu Llywodraeth Cymru

2.1. System y Polisi Amaethyddol Cyffredin

Roedd gan aelod-wladwriaethau a rhanbarthau'r UE hyblygrwydd wrth weithredu PAC 2014-2020. O dan reolau'r Cynllun Taliadau Sylfaenol (taliadau uniongyrchol y

PAC), roedd yn ofynnol i weinyddiaethau osod isafswm hawliad o naill ai €100 neu un hectar, ond gallai llywodraethau osod isafswm uwchlaw'r trothwy hwn pe baent yn dymuno. Bwriad y gofynion i osod isafswm hawliad oedd osgoi gormod o faich gweinyddol yn sgil rheoli taliadau bach. Gosododd Llywodraeth Cymru isafswm o bum hectar.

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ddogfen benderfyniadau yn 2014 yn nodi ei rhesymeg dros yr isafswm pum hectar:

Mae Llywodraeth Cymru wedi penderfynu ar y terfyn o 5ha. O'u cymharu â gweddill Ewrop, mae ffermydd Cymru'n fawr, tua 83ha o faint ar gyfartaledd. Awgrym yr ymgynghoriad oedd ein bod yn penderfynu ar 3ha, i fod yn gyson â maint hawliad lleiaf Glastir ond wedi ystyried y mater ymhellach, penderfynwyd ei gynyddu i 5ha. Byddai hynny'n caniatáu i ni rannu mwy o'r BPS [y Cynllun Taliadau Sylfaenol] â ffermydd mwy sydd ar y cyfan yn fwy cynhyrchiol. Byddai hefyd yn lleihau costau gweinyddu. Bydd ffermydd 3ha a mwy yn dal i fod yn gymwys am y cynllun Glastir.

2.2. Cynlluniau garddwriaeth

O ran y Cynllun Dechrau Busnes Garddwriaeth a'r Cynllun Datblygu Garddwriaeth, a lansiwyd yn 2022, fe'u cynlluniwyd i helpu tyfwyr i fuddsoddi mewn offer a thechnoleg newydd. Wrth ddyfarnu'r grantiau, ni chafwyd isafswm o ran maint yr ardal sy'n cael ei ffermio, felly maent wedi bod ar gael i arddwyr ar raddfa fach a garddwyr marchnad. Mae llythyr Llywodraeth Cymru ynghylch y ddeiseb hon yn dweud ei bod yn galluogi busnesau garddwriaethol i ehangu cynhyrchiant yn gynaliadwy, arallgyfeirio i dyfu cnydau newydd, gwella effeithlonrwydd cynhyrchu a gwella ansawdd y cynnyrch.

2.3. Y Cynllun Ffermio Cynaliadwy

Mae Llywodraeth Cymru yn datblygu polisi amaethyddol newydd yn lle system gymorth PAC. Bydd y Cynllun Ffermio Cynaliadwy arfaethedig yn destun ymgynghoriad cyhoeddus terfynol ar ddiwedd 2023. Nid yw wedi'i gyhoeddi ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn. Disgwylir i'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy gael ei gyflwyno yn 2025.

Mae Llywodraeth Cymru yn cynnig newid taliadau ffermio yn sylfaenol i gefnogi ac ehangu'r arfer o reoli tir yn gynaliadwy, gan symud i ffwrdd o'r drefn o dalu

amaethwyr yn benodol am gynhyrchu bwyd (sef yr hyn a wnaed o dan drefniadau'r PAC). Byddai'n ofynnol i ffermwyr sy'n ymuno â'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy gyflawni 'gweithredoedd sylfaenol' y cynllun er mwyn cyflawni canlyniadau amgylcheddol yn bennaf. Byddai hyn yn sicrhau eu bod yn gymwys i gael y taliad mwyaf sylfaenol. Yna byddai gweithredoedd 'dewisol' a 'chydweithredol' ar gael, y telir arian ychwanegol ar eu cyfer. Mae llythyr Llywodraeth Cymru ynghylch y ddeiseb hon yn tynnu sylw at y weithred ddewisol arfaethedig o roi "cymorth i sefydlu busnesau garddwriaethol newydd neu fentrau garddwriaethol newydd o fewn busnesau fferm sefydledig." Mae'n dweud nad yw'r weithred ddewisol hon yn debyg o fod ar gael ar unwaith pan fydd y Cynllun Ffermio Cynaliadwy yn dechrau yn 2025, ond y bydd yn cael ei integreiddio yn y cynllun yn ystod y cyfnod pontio. Mae'n mynd ymlaen i ddweud:

Mae adborth anecdotaidd gan randdeiliaid garddwriaethol yn awgrymu na fyddai rhai yn gallu cyflawni Gweithredoedd Cyffredinol SFS [y Cynllun Ffermio Cynaliadwy] y byddai'n ofynnol i fusnesau eraill eu cyflawni gan na fyddai'n ymarferol cyflawni camau gweithredu ar gynefinoedd neu greu coetiroedd ar leiniau bach. Rydym wedi cynghori'r sector garddwriaethol i ymateb i ymgynghoriad SFS gydag awgrymiadau ar sut y gellid cefnogi eu sector o fewn model SFS, neu os oes potensial i gefnogi clystyrau o fusnesau garddwriaethol trwy haen Gydweithredol yr SFS.

Deddf Amaethyddiaeth (Cymru) 2023 sy'n darparu'r fframwaith deddfwriaethol ar gyfer y Cynllun Ffermio Cynaliadwy. Fodd bynnag, nid yw'r Ddeddf yn nodi isafswm maint y ffermydd sy'n gymwys i gael taliadau. Bydd hyn yn cael ei bennu yn y Cynllun Ffermio Cynaliadwy terfynol.

Yn y *drafft diweddaraf o'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy* (a gyhoeddwyd ar gyfer ymgynghoriad yn 2022), nodwyd meini prawf cymhwysedd arfaethedig lle y byddai'n rhaid i ymgeiswyr:

- fod yn ffermwr sy'n cynnal gweithgareddau amaethyddol;
- allu cynnal o leiaf y Gweithredoedd Sylfaenol perthnasol gydol cyfnod y contract;
- cynnal y gweithredoedd ar dir amaethyddol yng Nghymru;
- ffermio o leiaf **dri hectar** o dir amaethyddol cymwys.

Mae'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy drafft yn cynnwys cyfeiriad at y sector garddwriaethol, gan nodi:

...dim ond ychydig o dir amaethyddol a ddefnyddir gan y sector garddwriaeth yng Nghymru a dim ond nifer gymharol fach o fusnesau a geir ynddo. Mae potensial i ni dyfu mwy o'r llyisiau rydyn ni'n eu bwyta yma yng Nghymru a bydd y Cynllun yn cefnogi hyn trwy dargedu buddsoddiad i ehangu a datblygu sgiliau yn y sector hwn.

Ar ôl dadansoddi'r ymatebion i'r ymgynghoriad nodwyd:

Roedd lleihau'r gofyniad cwmpas tir o 3ha i 1ha yn newid poblogaidd a awgrymwyd i ofynion cymhwysedd gan nad yw'r arwynebedd tir gofynnol presennol o 3ha yn cynnwys llawer o fusnesau garddwriaethol.

...

Yn gyffredinol, y persbectif cyffredinol oedd y dylid gwneud y gofynion cymhwyster a chontract yn hyblyg er mwyn galluogi cymaint o ffermwyr â phosibl i gymryd rhan.

Cynhaliodd Llywodraeth Cymru ymarfer ymgynghori cyd-ddylunio gyda ffermwyr ar y Cynllun Ffermio Cynaliadwy. O ran y meini prawf cymhwysedd, dyma a nodwyd yn yr adroddiad ar gyd-ddylunio:

Nid oedd y rhan fwyaf o'r cyfranogwyr yn deall y penderfyniad y tu ôl i'r maen prawf 3ha, yn enwedig gan mai 5ha yw'r maen prawf ar gyfer y Cynllun Taliadau Sylfaenol, ac roeddent yn teimlo bod y terfyn hwn yn rhy isel gan y byddai'n caniatáu i 'ffermwyr hobi', fel yr oedden nhw'n eu gweld, i ymuno â'r cynllun. Roedd rhai cyfranogwyr yn meddwl y dylid cynyddu'r terfyn hwn i 5ha neu 10ha.

Fodd bynnag, awgrymodd rhai cyfranogwyr y dylai fod eithriad o ran y gofyniad hwn ar gyfer sectorau penodol, fel garddwriaeth. At hynny, gofynnodd rhai a allai ffermwyr ag ardal sy'n llai na 3ha ddod at ei gilydd er mwyn ymuno â'r cynllun, er mwyn bodloni'r gofyniad 3ha, gan eu bod yn pryderu y byddai rhai ffermwyr llyisiau yn cael eu hanghofio pe bai'r terfyn isaf oedd 3ha.

Fodd bynnag, mae'r adroddiad yn tynnu sylw at y ffaith bod ffermydd bach yn cael eu tangynrychioli yn y sampl a ddefnyddiwyd ar gyfer yr arolwg:

Yn sampl yr arolwg, roedd 14% o'r ymatebwyr wedi nodi bod ganddynt fferm o 20 hectar neu lai, a 63% bod ganddynt fferm o 50 hectar neu fwy (Ffigwr 2.4). Fodd bynnag, maint y fferm gyfartalog yng Nghymru yw

45 hectar, gyda 54% o ddaliadau o dan 20 hectar. Mae hyn yn awgrymu bod ffermydd llai (20 hectar neu lai) wedi eu tangynrychioli a bod ffermydd mwy (50 hectar neu fwy) wedi eu gorgynrychioli yn sampl yr arolwg.

3. Camau gweithredu gan Senedd Cymru

Bu Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig yn craffu ar [Ddeddf Amaethyddiaeth \(Cymru\) 2023](#). Fel y trafodwyd, nid yw'r meini prawf cymhwysedd yn cael eu pennu yn y Ddeddf, ond byddant yn cael eu nodi yn y Cynllun Ffermio Cynaliadwy. Cafodd y Pwyllgor [dystiolaeth gan Gynghair Gweithwyr y Tir Cymru \(GyT Cymru\)](#) yn ystod Cyfnod 1 o'r broses ddeddfwriaethol. Roedd GyT Cymru yn poeni am y meini prawf cymhwysedd ar gyfer cymorth yn y dyfodol, gan ddweud y byddai gofyniad tri hectar y Cynllun Ffermio Cynaliadwy drafft yn eithrio llawer o ffermydd cynaliadwy rhagorol, yn enwedig ffermydd ffrwythau a llysiau. Dywedodd fod camddealltwriaeth ynglŷn â chostau a throsiant garddwriaeth a dywedodd ei bod yn ymddangos bod y meini prawf cymhwystra yn cymryd yn ganiataol bod ffermydd bach yn 'ffermydd hobi', yn hytrach na busnesau masnachol sy'n darparu cyflogaeth wledig. Yn ei [adroddiad Cyfnod 1](#), argymhellodd y Pwyllgor:

Gwahoddir y Gweinidog i ystyried y dystiolaeth gan randdeiliaid i'r Bil gael ei gryfhau ymhellach i hyrwyddo garddwriaeth a gwneud y mwyaf o gyfleoedd i arallgyfeirio

Ymatebodd y Gweinidog Materion Gwledig a Gogledd Cymru, a'r Trefnydd:

Mae'r Bil yn golygu y gellir cael cefnogaeth i arddwriaeth a mathau eraill o arallgyfeirio wrth eu cynnwys yn y diffiniad o amaethyddiaeth sy'n golygu bod cefnogi garddwriaeth yn bosibl o dan y pŵer i roi cymorth.

Fodd bynnag, nid yw hyn yn mynd i'r afael â'r gofyniad cymhwysedd o ran yr isafswm maint ar gyfer fferm.

Gwneir pob ymdrech i sicrhau bod y wybodaeth yn y papur briffio hwn yn gywir adeg ei gyhoeddi. Dylai darllenwyr fod yn ymwybodol nad yw'r papurau briffio hyn yn cael eu diweddarau o reidrydd na'u diwygio fel arall i adlewyrchu newidiadau dilynol.

